

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Зорница Димова Стоянова, Професионално направление Икономика, научна специалност Икономика и управление (Аграрен и екологичен мениджмънт), Университет за национално и световно стопанство

Относно: конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“

Кандидат: доц. д-р Марина Ангелова Николова – единствен кандидат

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.8 Икономика

Научна специалност: Икономика и управление (Аграрна икономика)

Висше училище: Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов

Факултет: Производствен и търговски бизнес при СА „Д. А. Ценов“

Катедра: Аграрна икономика

Обява: Държавен вестник, бр. 21/07.03.2023

Основание за написване на рецензията: Заповед № 363 от 2 май 2023 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“ и решение на утвърденото с посочената заповед научно жури от 15.05.2023 г.

Изисквания относно формата и съдържанието на рецензията: Закон за развитието на академичния състав в Република България (чл. 26, ал. 2 и 3), Правилник за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (чл. 1а, ал. 1 и 2 и приложение по научни области и професионални направления), Правилник за развитието на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“ (чл. 129), Структура (примерна) относно формата и съдържанието на рецензията, написана от член на научно жури, за заемане на академична длъжност „професор“ в СА „Д. А. Ценов“.

1. Представяне на кандидата за участие в конкурса, научната специалност и катедрата, за нуждите на която се обявява конкурса

Доц. д-р Марина Николова е единствен кандидат по обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Икономика и управление (Аграрна икономика) за потребностите на катедра

„Аграрна икономика“, факултет „Производствен и търговски бизнес“ при СА „Д. А. Ценов“, Свищов.

2. Основание за написване на рецензията

Рецензията е изготвена съгласно Заповед № 363 от 2 май 2023 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов“, решение на утвърденото с посочената заповед научно жури от 15.05.2023 г. и на базата на Списъка документи, представени от кандидата по конкурса.

3. Персонална характеристика на кандидата

Доц. д-р Марина Николова завършва средно образование през 1981 г. в Политехническа гимназия „Найден Геров“, гр. Лом. През 1988 г. завършва първото си висше образование във ВСИ „Васил Коларов“- гр. Пловдив като придобива степента магистър, квалификация „инженер – агроном“. През 2004 година се дипломира в СА „Д. А. Ценов“ като магистър по икономика, специалност „Стопански и финансов контрол“. На базата на защитен дисертационен труд на тема „Проучвания върху някои елементи от агротехниката на хибридите слънчоглед Албена и Супер Старт при условията на карбонатен чернозем в Северозападна България“, през 1999 г. придобива образователната и научна степен „Доктор“ по научна специалност „Общо земеделие“, професионално направление 6.1. Растениевъдство.

Доц. Николова има богат професионален опит. Тя стартира трудовата си кариера през 1985 година в АПК „Замфир Хаджийски“, гр. Лом като личен състав. През периода 1987 – 1990 година, Марина Николова работи в Комплексна бригада „Г. Димитров“ - гр. Лом като Агроном растителна защита. През 1990 година започва научно – изследователската кариера на доц. Николова. За периода 1990-1995 година тя заема последователно длъжностите научен сътрудник III^{та}, II^{ра} I^{ва} степен. През 2005 година получава научно звание „старши н. с. втора степен“, специалност „Общо земеделие“, а през 2006 г. – научно звание „доцент“, научна специалност „Растениевъдство“. Заеманата длъжност на Марина Николова от 2006 година до момента е доцент.

Потвърждение за авторитета на Марина Николова сред колегите са и заеманите от нея административни длъжности, като от май 2007 година до юли 2011, тя е назначена на длъжността заместник ръководител катедра „Аграрна икономика“, а от 2016 година до момент е ръководител на катедрата. Владее английски и руски език. Доц. Николова притежава множество разнообразни сертификати и лицензи като: лиценз за експерт-оценител на земеделски земи, подобренията и насажденията върху тях; сертификат за

обучение в курс по „Възобновяеми енергийни източници“ (ВЕИ), вкл. биомаса; сертификат за участие в семинар „Sustainingas“ – Биогаз инсталации в биоземеделието; сертификат за управление на международни научно-изследователски проекти; сертификат за управление на проекти; сертификат за обучител по агроекологични дейности по ПРСР 2007-2013 г. към Европейски алианс по образование, гр. Самоков – 2014 г. и др. Николова има краткосрочна специализация в University of HUELVA, Испания през 2012 г.

4. Обща (количествена и качествена) оценка на учебно - преподавателската работа в съответствие с изискванията

За участие в конкурса кандидатът за заемане на академичната длъжност „професор“ представя тринадесет учебника като четири от тях - Аграрен туризъм, Екологично устойчиво развитие на агрофирмата, Основни на растениевъдството и Аграрна екология са самостоятелни, а останалите 9 са в съавторство.

Учебникът Аграрен туризъм дава ценни знания за характеристиките и особеностите на селския и аграрен туризъм, в съответствие с учебната програма по едноименната дисциплина, преподавана от доц. Николова. Разглеждат се възможностите за развитие на алтернативен туризъм, представят се въпросите, свързани с изграждането на комплексен агротуристически продукт и свързаните с него маркетинг и реклама, както и ролята на държавните структури и органите за местното самоуправление за развитие на аграрния туризъм.

Интерес представлява публикуваният през 2021 учебник Аграрна екология. Той е предназначен за студентите в дистанционна форма на обучение. СА „Д.А.Ценов“ Свищов. В учебника са представени актуални въпроси, свързани с агроекологията, развитието на аграрната екология, устойчивото използване на природните ресурси. Устойчивото земеделие, добрите практики в растениевъдството и животновъдството, възстановяването и подобряването на увредени земеделски земи логично са намерили място в него.

От представените служебни бележки се установява, че доц. д-р Марина Николова, като преподавател на пълнен трудов договор към катедра „Аграрна икономика“ има достатъчна учебна натовареност в ОКС „Бакалавър“ и ОКС „Магистър“. Учебната аудиторна натовареност на доц. д-р Николова през последните пет академични години, е 2485 часа, по години съответно: 2018/2019 г. - 367 часа; 2019/2020 учебна година - 320 академични часа; 2020/2021 г. - 535 часа аудиторна заетост и съответно през следващите

две академични години аудиторната заетост на доц. Николова е 424 и 839 часа. Тя е водила лекции и упражнения по над 20 дисциплини, някои от които: Въведение в агробизнеса, Икономика на аграрното предприятие, Основи на растениевъдството и животновъдството, Аграрна екология, Селски и аграрен туризъм, Развитие на селските райони, Аграрно предприемачество, Екологично и устойчиво развитие на агрофирмата, Аграрен мениджмънт, Малък и семеен агробизнес и др. Анализът на учебно – преподавателската дейност на кандидата по гореизброените дисциплини показва академичната ѝ компетентност по научната специалност на обявения конкурс - Икономика и управление (Аграрна икономика).

Като принос към учебно – преподавателската работа на доц. Николова може да се посочи работата ѝ с докторанти. Тя има 7 успешно защитили докторанта, а в настоящия момент е ръководител на двама редовни докторанта.

Публикациите : „Възможности за повишаване качеството на професионалното обучение и мотивацията на студентите“ и „Възможности за участие на бизнеса в обучението и реализацията на аграрикономисти“ показват ангажираността на доц. Николова и нейната отговорна позиция за повишаване мотивираността и удовлетвореността на студентите в процеса на тяхното обучение.

Може да се обобщи, че доц. д-р Марина Николова има богат преподавателски опит и висока степен на подготвеност за заемане на академичната длъжност „Професор“, което дават основание да се даде положителна оценка на учебно-преподавателската работа на кандидата и за нейния принос за повишаване качеството на обучение на студентите. Академичната компетентност на кандидата напълно отговаря на научната специалност „Икономика и управление“ (Аграрна икономика).

5. Обща (количествена и качествена) оценка на научните изследвания в съответствие с изискванията

За участие в конкурса доц. Николова представя 51 броя научни публикации, като списъкът включва:

- Монографии и обособени части от монографии - доц. д-р Марина Николова участва в конкурса с две монографии. Едната монография е самостоятелна и е основният хабилитационен труд по конкурса. Тя е на тема „Биологичното земеделие – състояние и потенциал за развитие“ в обем от 211 страници, а втората е в съавторство.

- Научни публикации в издания, реферирани или индексирани в световни бази данни Scopus и/или Web of Science – 5 броя, като всички са в съавторство и са на английски език;

- Студии - 5 броя, от тях една самостоятелна и 4 в съавторство. Самостоятелната студия е публикувана на английски език;

- Научни доклади: общо 16 броя. От тях 15 са самостоятелни и 1 е в съавторство.

- Учебници – 13 броя, от които 4 са самостоятелни и 9 са в съавторство.

От представените за рецензиране 51 публикации, 27 (53 %) са самостоятелни, а останалите са в съавторство. Седемнадесет (33 %) от публикациите са на английски език, като публикуваните в Scopus статии са в Scopus Q2, а в Web of science са в Q4. На тази база може да се направи извода, че в структурата на видовете публикации малко над половината са самостоятелни и една трета от общият брой публикации са на английски език.

В тематично и съдържателно отношение, доц. Николова групира научната си продукция в следните 4 направления:

- „Устойчиво развитие и управление на аграрния бизнес и селските райони“ – 24 броя публикации с № от списъка 2, 6, 7, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 36, 37 и 38;

- „Биологично земеделие – икономика и управление“ – 13 броя публикации с № 1, 9, 12, 13, 15, 22, 32, 34, 35, 37 и 38;

- Алтернативен туризъм – 6 броя публикации с № 3, 4, 18, 19, 21 и 25;

- Повишаване мотивираността и удовлетвореността на студентите в процеса на тяхното обучение с № 8 и 24.

От представената информация може да се обобщи, че основно място в творчеството на кандидата заемат темите, посветени на устойчивото развитие и управление на аграрния бизнес и селските райони. От тези публикации внимание заслужава колективният монографичен труд, посветен на оползотворяване на растителна биомаса чрез производство на топло- и електроенергия. Публикациите от това научно направление са една значима част от изследователската дейност на доц. Николова, посветена на спецификите в развитието на аграрния бизнес в България, факторите, влияещи върху цената на земеделската земя и рентата, динамиката на търговията със земеделска земя, поземлените отношения, иновативните практики в земеделието, връзката между аграрния отрасъл и екосистемните ползи, климатичните промени и

дигиталните решения. В това тематично направление интерес представляват анализите, свързани с развитието на селските територии в условията на трансформация на икономическите системи и търсенето на устойчиви модели.

Оригинални по замисъл са публикациите, посветени на динамиката и потенциала за развитие на биологично производство, спецификите на управление на растениевъдно биологично стопанство, пазарът на биологични продукти, приноса на биологичното производство към устойчивото развитие на регионалната биоикономика.

Подобаващо място в трудовете на доц. Николова заемат темите, свързани с алтернативния туризъм. С практико-приложен аспект е осъщественият критичен анализ на състоянието и перспективите за развитие на селския туризъм в България, анализът на предприемаческите ниши за развитие на селския туризъм и оценка на готовността на земеделските стопанства и населението в селските райони за развитие на селски туризъм.

Високо следва да бъде оценен монографичният труд на доц. д-р Марина Николова с наименование „Биологичното земеделие – състояние и потенциал за развитие“. Той е издаден през 2013 г. от Академично издателство „Ценов“ Свищов, ISBN 978-954-23-0813-3. Монографията съдържа: предговор, три глави, заключение, използвана литература и приложения. В предговора се аргументира актуалността на изследвания проблем, формулират се целта и задачите за нейното реализиране, както и тезата на изследването. Изследва се състоянието и потенциалът за развитие на биологичното земеделие в стопанствата, които осъществяват преход от конвенционално към биологично производство, и в тези, които са вече сертифицирани за производство, преработка и търговия с биопродукти. Първа глава е посветена на характеристиките и особеностите на биологичното земеделие. Специално място е отделено на екологосъобразното земеделие, агроекологията, особеностите на биоземеделието и неговите предимства. Във Втора глава е представено развитието на биопроизводството чрез обзор на новите предизвикателства към компонентите на биологичната земеделска система. Поставя се акцентът върху необходимостта от промяната по отношение на въздействията върху почвата, биологичното разнообразие в агросистемите, водните ресурси и ландшафта. Осъществен е анализ и оценка на биологичното производство в национален мащаб за периода 2006 – 2011 г. и са обосновани стратегии за увеличаване на устойчивостта на стопанствата, произвеждащи по биологичен начин. В трета глава, озаглавена „Потенциал за развитие на биологично производство в Русенския регион“ е осъществено проучване с цел да се представи картина на състоянието и потенциала на биологичното производство в регионален обхват. Анализирани са състоянието на

биологичното земеделие, тенденциите, структурата на биологичните стопанства, разпределението на собствеността върху земята в биологичните стопанства в Русенски регион и др. Оценката за развитието на биологичните стопанства е извършена чрез анкетно проучване като са очертани проблемите им и са направени препоръки за тяхното преодоляване.

От представеният от кандидата списък с включените за рецензиране публикации за съответствие с минималните национални изисквания за област 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. Икономика е видно, че според Национални минимални изисквания съгласно ЗРАСРБ (чл.26) и Правилника за приложението му (чл.1а, ал.1), резултатите на кандидата доц. д-р Марина Николова са общо 1269,03 т. (при национален минимум 550 т.), от които за: Група А – 50 (50), Група Б – няма, Група В – 100 (100), Група Г – 355 (200), Група Д – 255 (100), Група Е – 509,03 (100).

Кандидатът доц. д-р Марина Николова има висок общ резултат, който е около два пъти и половина над изискуемия национален минимум.

Група от показатели	Съдържание	Професор	Точки доц. д-р Марина Николова
А	Показател 1	50	50
Б	Показател 2	-	-
В	Показател 3	100	100
Г	Сума от показателите от 4 до 10	200	355
Д	Сума от показателите от 11 до 13	100	255
Е	Сума от показателите от 14 до края	100	509,03
Общо		550	1269,03

В списъка с представените за рецензиране публикации за съответствие с минималните национални изисквания за област 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. Икономика, Николова представя един научноизследователски проект, финансиран от ФНИ № КП-06-Н55/1 (15.11.2021 г. – 15.11.2024 г.) Развитие на селските територии в условията на трансформираща се към устойчивост икономика, на който тя е ръководител.

Кандидатът има богата консултантска и експертна дейност. Тя е участвала като експерт по проектите „Изследване и анализ на данни за селското стопанство в региона на АЕЦ “Белене”, „Рационална система за производство на говедовъдна продукция при

използване на пасищни тревостои в планинските екосистеми“ към ИПЖЗ – Троян. “Система за производство на висококачествена говедовъдна продукция свързана с отглеждане на говеда от японската порода говеда Вагу, оползотворяващи естествени и изкуствени, тревни съобщества в планинските региони на България” и др. Николова е била консултант на земеделски производители и фирми, опериращи в аграрния отрасъл. Някои от тях са ЗП “Цветан Кънчев Иванов” гр. Нови пазар, “Агронед” ЕООД с. Червена вода, ЗП “Диана Иванова Трипчова” гр. Сливо поле, ЗП „Данаел Стефанов Иванов” гр. Русе, ЗП “Емилиян Цветанов Кънев” гр. Нови пазар, “Къневи-Агротур” ЕООД гр. Нови пазар, ЗП „Антон Иванов Караиванов” гр. Русе, ЕМС Агро-ЕООД гр. Русе.

Представените от доц. Марина Николова публикации за рецензиране показват ясно научните интереси на кандидата за академичната длъжност „професор“ и те са насочени основно към развитието и управлението на аграрния бизнес, развитието на селските райони, проблемите, възможностите, предизвикателствата пред биологичното производство. Доц. Николова показва добро познаване на теоретичните достижения в изследваните области и е с голям научен потенциал за интерпретации, свързани с областите, в които са научните ѝ интереси.

Може да се направи заключението, че тематиката на разработките на доц. Николова съответства на научна специалност Икономика и управление (Аграрна икономика) и рецензираната научна продукция напълно отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност “професор”. Направената справка разкрива, че научната продукция на доц. д-р Марина Николова и представените разработки надвишават минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност “професор” по направление Икономика, научна специалност Икономика и управление (Аграрна икономика).

6. Научни приноси и съответствие с обявените от кандидата постижения

Приемам справката за приносите в научната продукция на кандидата доц. д-р Марина Николова. В нея тя детайлно е представила основните теоретико-методологически, методически и практико - приложни приноси, които се съдържат в представените за участие в конкурса разработки, по научни направления.

Теоретико - методологичните научни резултати, които имат характер на доразвитие, обогатяване и систематизиране на теоретични знания, свързани с устойчивото развитие и управление на аграрния бизнес и селските райони са:

- Изяснени и обогатени са теоретико - методологичните основи на: 1) устойчивото развитие на селското стопанство в контекста на екологосъобразното производство и екологичната устойчивост на земеделските стопанства; 2) биологичното земеделие и пазарът на биопродукти; 3) екологичното предприемачество.

- Разширени и доразвити са теоретичните възгледи по теми, свързани с иновациите и иновативните практики, екосистемните ползи, климатичните промени, дигитализацията.

- Доразвити са вижданията за развитието на селските територии в условията на трансформираща се към устойчивост икономика, като се търсят устойчиви модели за развитие на регионите.

- Доизяснена е връзката между биологичното производство и устойчивото развитие на регионите, възможността за повишаване на добавената стойност и постигане на устойчиво управление на природните ресурси.

- Изяснени и доразвити са становищата на авторите по въпросите на селския туризъм, за неговата значимост за диверсификация на селската икономика и създаването на уникални туристически продукти.

Методическите приноси на доц. Николова са свързани с емпиричните изследвания, анализи и оценки на състоянието и развитието на аграрния отрасъл, биологичното производство, селския туризъм в контекста на устойчивото развитие. Те могат да бъдат обобщени в следния ред:

- Разработена е методика за изследване на въздействията на дигитализацията, иновациите, предприемаческите инициативи и екологосъобразните земеделски практики върху устойчивото развитие на аграрния отрасъл и селските територии.

- Установени са методическите стъпки за проследяване на цената на земеделската земя и рентата, динамиката на търговията със земеделска земя и спецификите на поземлените отношения в България.

- Предложена е оригинална иновативна методика за изследване на връзките между селското стопанство и климатичните промени, биологичното земеделие и неговата роля за смекчаване последствията от промените в климата, както и неговото значение за развитието на биоикономиката.

- Разработен и приложен е методически подход за анализ и оценка на динамиката и потенциала за развитие на биологично производство в регионален мащаб чрез идентифициране на особеностите на биологичните стопанства в икономически аспект и извеждане на основните проблеми и тенденции в избран регион.

- Приложена е иновативна методическа рамка за конструирането на агротуристическия продукт на национално ниво чрез определяне на участниците при формиране и реализация на този продукт, целевите групи, взаимоотношенията между местна власт, неправителствени организации, туристически фирми и доставчици чрез идентифициране на качествата му.

Научно-приложните приноси на доц. Николова могат да се очертаят на базата на оригинални практико-приложно решения, които се съдържат в научната продукция на кандидата и практическото им приложение. Те могат да бъдат синтезирани както следва:

- Предложена е нова типология за регионите (NUTS-3) в България, по отношение на развитието на селското стопанство и степента на използване на земеделската площ, като се обосновава тезата, че развитието на селското стопанство зависи от равнището на използваната земеделска площ. Дадени са насоки за разнообразяване на дейностите в земеделските стопанства и съчетаването им с други дейности в изоставащите региони, където използваната земеделска площ е ограничен ресурс.

- Предложени са насоки и препоръки за подобряване мерките по веригата на доставки на биологични продукти в България. Те са свързани със засилване на хоризонталното и вертикално интегриране между ключовите фигури в сектора и включването им в асоциации на производителите.

- Предложена е стратегическата рамка за развитие на биологичното земеделие, която обхваща прилагане на иновативни подходи, засилване на устойчивостта на продоволствената система, насочване към производства, които носят по - висока добавена стойност и водят до устойчиво управление на природните ресурси.

- Предложен е модел за устойчиво развитие на екотуризма, който се базира на световните критерии за устойчив туризъм и чрез него може да се създадат уникални екотуристически продукти в отделни региони.

Тези и други постижения и приноси дават основание да се твърди, че научните приноси и практико-приложните резултати доказват високата научна стойност, актуалност и значимост на научната продукция на доц. д-р Марина Николова. Тя притежава всички необходими качества на утвърден учен, изследовател и преподавател, който е част от българската и европейска научната общност.

7. Характеризиране академична известност на кандидата

Справката за цитиране на публикациите на доц. д-р Марина Николова в публикации на периодични издания и в сборници от конференции, както и справката за

цитиране в книги дава основание да се направи заключението, че научните интереси на доц. Николова са обект на интерес от страна на водещи специалисти в областта на управлението на аграрния бизнес, развитието на селските райони, биоземеделнието и др.

Общият брой на цитиранията е 80, разпределени както следва:

- 122 цитирания в публикации от периодични издания и в сборници от конференции;
- 26 цитирания в книги.

Доц. Николова има изготвени внушителен брой рецензии (93 броя) и те са разпределени по следния начин, в зависимост от вида на публикацията:

- 71 рецензии на статии;
- 11 рецензии в студии;
- 6 рецензии на научно-изследователски проекти;
- 3 рецензии на дисертационни трудове;
- 1 рецензия на монография;
- 1 рецензия на учебник.

Представените от кандидата брой точки за цитируемост – 255 точки надвишава над два пъти минималните изисквания (100 точки за група от показатели Д), които са определени в Правилника за прилагане на ЗРАСРБ за академична длъжност "професор" в област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика.

8. Критични бележки и предложения

Препоръката ми към доц. Николова е в бъдеще да продължи да развива и оползотворява големия си изследователски и преподавателски потенциал и да постига високи научни резултати, както и да се съсредоточи и продължи да публикува научните си достижения в утвърдени световно известни издания, като по този начин затвърждава репутацията и престижа на институцията, към която принадлежи – СА „Д.А.Ценов“.

9. Обобщено заключение и становище

Справката за научната продукция на доц. д-р Марина Николова показва, че тя значително надхвърля минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност "професор" по направление Икономика, научна специалност Икономика и управление (Аграрна икономика). Научната продукция е по научния профил на

конкурса, актуална е и я представя като утвърден учен. Всичко това ми дава основание да оценя положително цялостната дейност на доц. д-р Марина Николова.

На основание представените факти и доказателства, свързани с преподавателската, научно-изследователската, експертната, консултантската и административната дейност и постигнатите резултати, с пълна убеденост, предлагам на уважаемото Научно жури да гласува за заемането на академичната длъжност „Професор“, по научна област „Социални, стопански и правни науки“, научно направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (Аграрна икономика)“ в СА „Д.А.Ценов“ от доц. д-р Марина Николова.

27.05.2023

Рецензент:

/проф. д-р Зорница Стбянова/